

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ В ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

В статті зроблений аналіз філософських поглядів українського письменника і мислителя М. М. Коцюбинського, показана екзистенціальна спрямованість його поглядів, проведені паралелі між основним змістом екзистенціалізму Коцюбинського та концептуальними положеннями цієї філософії на Заході: про сенс людського життя; свободу; бунт особистості і проблему абсурду існування, самотності і страху; зв'язок людської сутності з природним світом; пошук духовного спокою. Позиція мислителя переломлюється через особливості українського національного характеру. Він підкреслює, що в українця віра в краще життя, благородство є невід'ємною частиною нашого менталітету. Мислитель захоплюється не лише духом, а й добротою українців, готових завжди допомогти ближньому. По-новому він підходить і до пролеми страху, який, з одного боку, спонукає людину до поганих вчинків, а з другого – виправдовує їх, і тому виступає альтернативою благородству, працелюбству, безкорисливості людської поведінки. Проблему самотності також наповнює новим змістом, розглядаючи усамітнення людини як спосіб пізнати себе, відновити духовні сили. Михайло Коцюбинський – майстер пейзажу, розкриваючи красу і велич природи, пропускає через неї всі переживання людини.

Ключові слова: екзистенціалізм, особистість, суспільство, свобода, сенс життя, духовність, відчуження, абсурд, самотність, страх.

Постановка проблеми. В умовах зростання патріотичного і національного виховання українського громадянства актуальним є пізнання особистісної сутності кожного адже суспільна цілісність можлива лише тоді, коли національна ідея гармонічно наповнюється і зміцнюється духовними потребами конкретного громадянина. На вістрі політичних зіткнень є загроза відчуження індивіда від соціального життя, тому проникнення в закономірності глибинних особистісних переживань, якими займається екзистенціальна філософія, дає можливість віднайти шляхи до об'єднання громадян навколо національної ідеї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженнях українських вчених підкреслюється імпресіоністичні, життєдайні характеристики філософських поглядів М. Коцюбинського, специфіка його стилю, який ввібрав в себе особливості української ментальності (Л. Новикова, Т. Турута, О. Черненко, В. Агеєва, Н. Головченко та ін.), менше уваги приділяється екзистенціальності його філософії. Досить глибоко досліджує в творчості Михайла Коцюбинського проблему людини в контексті української екзистенціальної традиції А. Супрун.

Мета статті – дослідити основні екзистенціальні мотиви філософії мислителя і класика українського слова М. Коцюбинського, який в своїх творах піднімає актуальні і для сьогодення питання про місце особистості в соціумі, мотивацію її життя і діяльності, здатність протистояти душевному відчаю, страху і розчаруванням.

Виклад основного матеріалу. Ще у XIX столітті в Європі зароджується філософія екзистенціалізму, яка повертається до сутності людського буття, до проблем індивіда в його стосунках з соціумом. Основний зміст екзистенціалізму надзвичайно складно визначити. Він характеризується значною кількістю відтінків, напрямків, відсутністю одностайної думки. Майже в кожній країні екзистенціалізм набуває специфічного забарвлення, але зберігає основоположні моменти філософської позиції. Екзистенціалізм висуває на перше місце абсолютну унікальність людського буття, вивчає конкретну окрему живу людину, а не людський рід взагалі. Трагічність людського існування в тому, що воно завжди чимось поглиналося – родом, церквою, державою, технічною цивілізацією, а це зумовлювало знеособлення людини. Звідси – ідея скінченності й абсурдності людського буття, почуття розгубленості у цьому світі.

Цей філософський напрямок, що активно розробляє концепцію світу та людини, є відображенням глибоких потрясінь, які спіткали людство у XX столітті. Екзистенціалізм

звернувся до проблем критичних, кризових ситуацій, прагнучи зрозуміти поведінку людини в жорстоких, граничних життєвих обставинах. Єдиною справжньою дійсністю в цій філософії визнається буття людської особистості, яка спочатку думає, відчуває, живе, а потім визначає себе в світі. Однією з центральних проблем для екзистенціалізму є конфлікт особистості і суспільства. Більшість представників цієї філософії подолання означеного конфлікту вбачають не в перебудові суспільних відносин, а у втечі в світ екзистенції, в світ так званого істинного існування особистості. Звідси – глибокий песимізм екзистенціальних поглядів, але цінним у цій філософській концепції є прагнення проникнути в глибину людських переживань, пізнання яких є шляхом до гармонічного розвитку соціуму.

Український екзистенціалізм має дуже дотичну до західної, але самотійну і оригінальну філософську концепцію, яка ґрунтується на особливих ментальних рисах українського народу. Проблема екзистенціальної сутності людини у творчості українських філософів є багатоаспектною і багатоликою. Розкриваючи її, українські митці зосереджують свою увагу, насамперед, на цінності феномену життя, розкритті екзистенційності людського єства у річищі життя народу. Це було справді нове бачення людини, її світогляду і життєвої місії, яке характерне для подальшого розвитку всієї української філософської думки. У творчості таких українських філософів, як Г. Сковорода, М. Гоголь, Т. Шевченко, Леся Українка та ін. наявне чітко виражене прагнення осягнути й осмислити глибинні основи людської сутності – ті основи, які визначають її екзистенційність, щось таємниче, невидиме, загадкове, але основоположне, джерельне, як своєрідний рушій дії, прагнень і мислення людини.

Аналізуючи творчість М. Коцюбинського, переконуємось, що помітними є паралелі між його філософією і концептуальними основами західного екзистенціалізму, який формується значно пізніше, переживши глобальні потрясіння соціальних революцій, світових війн. Як і західна філософія, вітчизняний мислитель розглядає людську екзистенцію як поєднання високих цілей і духовності з низькими почуттями страху, відчаю, бездіяльності, байдужості. Він прагне вирішити триєдине завдання: для чого живе людина, що їй заважає і як досягти свого вищого призначення?

Більшість екзистенціалістів Заходу стверджують, що філософія має поставити перед людиною життєві орієнтири. Причому, істинне буття не пізнається наукою, а усвідомлюється душею за допомогою філософії. Німецький філософ Карл Ясперс вважав, що центральне місце у філософії займає фантазія і віра. М. Коцюбинський зазначає, що в українця ця віра в краще життя, благородство є невід'ємною частиною нашої ментальності. Мислитель возвеличує не лише дух, а й доброту українців. Він переконаний, що навіть не освічена людина, важко працюючи на землі, не розгинаючи натруженої спини за шматок хліба завжди розкриє своє серце перед нещастями інших людей. Старі Хима і Хома в оповіданні «П'ятизлотник» голодують в холодній хаті, маючи один скарб – золоту монету, та не можуть з нею розлучитись. Дізнавшись в церкві про страждання невідомих людей від нужди, Хима, не задумуючись, віддає свій п'ятизлотник, кладучи його в скриньку для пожертв: «І перед очима Химиними просувалися картини, одна одної сумніші, одна одної страшніші: і її серце умлівало з жалю за тими голодними, хоч невідомими їй людьми» [2, с. 100].

Українська ментальність проявляється в широті душі і всепрощенні. Кохання чоловіка стоїть вище над моральними принципами тогочасного життя. Герой оповідання «Помстився» Свирид прощає коханій Марії те, що вона чекає дитину від пана. Він готовий стати і батьком, і чоловіком: «І враз сильним рухом роздер він свою шапку надвоє й кинув її під ноги Марії – Отак з моїм серцем!...» [2, с. 151]. Кохаючи, Свирид здатен на благородний вчинок, працювати до нестями, прощати, нехтувати пересудами людськими. Для української освіченої людини важливо не просто проголошувати лозунги просвітництва, а й шукати будь-які шляхи, аби достукатись до ще темного розуму простих людей. В оповіданні «Посол від чорного царя» представник, так званої, золотої молоді Солонина їде працювати простим крамарем для того, щоб подолати соціальний бар'єр, який відділяє його від простих людей, і допомагати їм пізнавати цей складний і неоднозначний світ. Адже до них так повільно пробирається цивілізація, вони бояться

навіть фотоапарата. Він переконаний, що благородство людського існування не в пошуку великих справ, а у вирішенні малих проблем. Спілкуючись з простими людьми при невимушених обставинах в крамниці, не залежачи від чиновників освітньої системи, він відчуває, що зможе дати більше знань [2, с. 264]. Ще один напрямок пошуку сенсу життя ми спостерігаємо в оповіданні «В дорозі». Його герой Кирило, захоплений природою, її дівочою красою, хоче просто отримувати задоволення від життя, жити для себе без зобов'язань, його дратує праця, люди, які риються в землі: «Він має право на повне життя... Право одного життя, що не повториться більше... Хто заборонить? Хто може? Хто може згасить його «я», стерти всі кольори, знищити запах... Хоч би то було потрібне для тисячі других? Других, яких навіть не знає» [3, с. 225]. Хоча в кінці оповідання, спостерігаючи за спокійним життям своїх знайомих, починає розуміти, що суть людського існування не може обмежуватися спокоєм в лоні природи, отриманні певних матеріальних задовольень, а полягає в пошуку чогось нового невідомого, в боротьбі.

Бунт особистості і абсурдність існування, що проявляється в усвідомленні обмежень бажань проходить червоною ниткою у філософії французького екзистенціаліста Альбера Камю. Він стверджує, що бунт – принцип, який об'єднує людей, він – їх спільна доля. Абсурд – ясне усвідомлення своїх обмежень, бунт – ясне усвідомлення своїх прав [1]. М. Коцюбинський ще в кінці XIX століття піднімає схожі проблеми. У повісті «На віру» його герой Гнат, який вихований в покорі і бідності, не бажає жити з нелюбою дружиною Олександрою – дух нескореності, свободи почуття, а не обов'язку перемагають в ньому. В повісті розгортається ціла трагедія, коли чоловік спочатку виганяє з хати законну дружину, потім вбиває її, щоб захистити від образ кохану Настю, яка фактично живе в його домі. Звичайно, злочин виправдати не можна, та автор звертає нашу увагу на незвичайні стосунки в християнській Україні, коли пари починали жити «на віру», сучасною мовою, в громадянському шлюбі. Так створили в повісті таку нетрадиційну сім'ю вічна наймичка Мотря без власного дому та майна і Семен, чоловік уже похилого віку. Звичайно, їх засуджувала Церква, громадськість, але пересічні громадяни приймали їх в свою громаду, спілкувалися, з розумінням ставилися до обставин, які змусили пари іти всупереч звичним нормам [2, с. 84]. Дві різні пари, трагізм Гната і Насті та спокій і злагода між Мотрею та Семеном не дають однозначної оцінки таким відносинам. На нашу думку, М. Коцюбинський хотів показати бунт душі людини, абсурдність окремих загальнолюдських моральних норм, які можуть створювати перепони душевним потребам конкретної особистості.

Філософи-екзистенціалісти сенс людського буття вбачають в свободі. Французький мислитель Ж.-П. Сартр стверджує, що людина в своїх природно-біологічних, соціальних, класових, політичних характеристиках повторна, подібна іншим людям. Але, разом з тим, їй властива неповторність, яка проявляється в її цілях, задумах, що спрямовують людину в майбутнє, яке представлено розмаїттям можливостей і тому завжди багатозначне. Це постійно ставить людину в ситуацію вибору, а значить – свободи, яка, за Ж.-П. Сартром, є універсальною характеристикою людського існування. Проблему свободи Михайло Коцюбинський піднімає в цілому ряді своїх творів, але він звертає увагу на те, що для її розвитку і становлення потрібна духовна й інтелектуальна основа. В оповіданні «По-людському» робітник Карпо показує зразок відчайдушної працьовитості, він неначе одержимий працею. Виявляється цей простий чоловік переніс великі душевні страждання, пов'язані з пошуком свободи в задоволенні власних бажань. Він познайомився з учителем, спілкування з ним розширило його світогляд, чоловік почав замислюватися над тим, що не всі люди тяжко працюють з ранку до ночі. Та він лише почав відкривати для себе світ. Поїхав учитель із села, обірвалася можливість поглиблювати світогляд. А коли отримав хороший грошовий спадок, вирішив змінити своє життя: смачно їв, купував непотрібні речі [4, с. 309]. Карпо не дійшов до освіченості, не зрозумів, що інтелігентність не в зовнішніх атрибутах життя, а в глибокому світогляді, наповненому цілою системою наукових знань і моральних принципів. Будь-яке життя, за переконанням автора, повинне бути наповнене

гармонією, що поєднує працю, відпочинок, інтелектуальне зростання, – і тоді можливе відчуття свободи [4, с. 292].

Протилежна ідеї свободи в екзистенціалізмі проблема страху. Данський філософ Серен К'єркегор, німецький мислитель Мартін Гайдеггер сутність людини, особливий спосіб її існування розглядали як існування в страхіві. Відчуваючи страх, людина стає самотньою, її перестає цікавити світ, вона звертається до себе і починає розуміти себе. Страх – основне переживання і спосіб буття, що дає змогу точно і всебічно зрозуміти людину. Людина завжди охоплена тривогою, відчуттям самотності, коли починає розуміти, що суспільні зв'язки і відносини позбавлені смислу. Вона не може віднайти сенсу свого існування у сфері політики, економіки тощо. Філософія страху у Коцюбинського – це сила, яка, з одного боку, спонукає людину до ганебних вчинків, а, з іншого, – виправдовує їх. Страх мислитель розглядає як альтернативу благородству, працьовитості, безкорисності людської поведінки. Кожна людина має свої слабкі сторони і саме вони формують в ній страх. Коцюбинський це яскраво показує, створюючи образ страху, відокремлений від людини, самотійно існуючий. В казці «Хо» німецький дід Хо – це страх, який паралізує все і всіх. «А тим часом страх владно панує на землі, змагається з приязню, з чесними пориваннями, з обов'язком, ламає життя, безсилим чинить не то поодиноких людей, бо й цілі народи... Страх! Прищеплений дитині, викликаний аморальними умовами суспільними, він стає чіпкою пошестю, робиться потугою, що тамує вічний поступ усього живучого... Страх!.. [2, с. 155]». Страх стає перешкодою в досягненні благородної мети, в прагненні людини працювати на благо суспільства. Панночка Ярина у казці письменника живе в достатку і любові, але мріє нести світло знань бідним і неосвіченим людям. Отримавши направлення на роботу, вона відступає, благородні бажання розбиваються об стіну страху втратити захищеність, сімейне щастя і достаток [2, с. 163]. Страх втратити хорошу посаду, кар'єру змушують Макара Івановича Літко відмовитись від ідеї українського патріотизму, навіть не поїхати на похорони давнього товариша [2, с. 167].

В екзистенціальній філософії Заходу важливе значення приділяється єднанню людини з природою. Так, німецький філософ Карл Ясперс створює свою концепцію рівнів людського: «Я» емпіричне – індивід, як частина природи; «я» предметної свідомості, «я» на рівні розуму або духу. Предметна свідомість – це свідомість взагалі, вона вічна, а розум – тимчасове буття [7]. Михайло Коцюбинський як майстер пейзажу, розкриваючи красу і велич природи, пропускає через неї всі переживання людини, загострює трагізм і радість людських почуттів. Героїня його повісті «На віру» Настя, яка живе з коханим чоловіком без шлюбу, знаючи, що він вигнав свою законну дружину, уже пережила красу весни, літа, в ній пробуджується наступний період життя, коли щось втрачено, зроблені серйозні помилки, але, незважаючи на них, вона кохає, вона щаслива: «Осінь повітря було прозоре, тихе. На заході під безхмарним небом, стояло здорове, золоте сонце. Під його скісним промінням золотом сяяло жовте листя лип та беріз. Здавалось, що якийсь чарівник, як у казці, убрав дерево у широ-золоті шати. Падало жовте листя, а здавалось, що то золото падає на землю з дорогих шат [2, с. 64]». Ось так і Настина душа буяла різнобарв'ям почуттів і спокоєм. Коцюбинський не просто передає почуття через природні явища, він вписує їх в природні процеси, олюднює кожний листочок, краплю дощу, подих вітру. Описуючи щастя закоханих, письменник перетворює в казковий триптих звичайні природні явища. Сила і велич почуттів перетворюють буденність обіду в казкове дійство: «Зорі тихо блимали на темному небі. Твердий, як цукор, сніг світивсь блакитним світлом у темряві ночі... Сухе ломаччя весело палало в печі і тріщало. Червоне полум'я виривалось з чорних челюстей, лізло в комин здоровими язиками, осявало противну стіну. Настя стояла біля печі, осяяна рожевим світлом [2, с. 76]».

Надбанням екзистенціальної філософії є пошук духовного «я», який вона здійснює через розкриття проблеми самотності. В українській філософії пошук духовного призначення завжди був у центрі уваги. Зокрема, П. Юркевич значну увагу приділяв духовній основі людського буття. Він зазначав, що людина відчуває живу потребу

доповнювати себе іншими людьми, не лише матеріальним, але більше духовним. Не всі здатні встановлювати мир і добру злагоду між людьми, наші пристрасті дуже часто породжують ворожнечу там, де зовнішні обставини створюють навіть незначні умови для неї. Злагода між людьми, вважає Юркевич, можлива тоді, коли людина знаходиться в гармонії сама з собою, має внутрішній душевний спокій, який досягається перемогою над пристрастями, послухом голосу сумління і діяльною відданістю волі Божій [6, с. 84]. Михайло Коцюбинський, наслідуючи національну філософську традицію возвеличення духовного, екзистенціальну проблему самотності наповнює новим змістом: використовує відособлення особистості від інших людей як спосіб пізнати себе, відновити духовні сили. В есе «З глибини», піднімаючи проблему духовної спустошеності, передає її через надламаність людського серця, яке шукає свою половинку. Душевна втома проявляється в песимістичних настроях відчаю і несприйняття навколишнього світу природи: «Я маю жаль до неба, бо хмари, що проходять по ньому, не лишають там жодного сліду: воно знов стає ясным і блакитним. Жаль маю до землі, бо тіні, що вкривають її, пересунуться на інше місце, і, де було тьмяно і сумно знов ляже золото сонця. З жалем дивлюсь на воду: мов дзеркало одбиває вона красу світу і коли невдоволена навіть – ламає всі лінії і фарби і творить своє» [3, с. 119]. Ці думки пронизані тугою за нездійсненими мріями, за відсутністю сил для творчості, боротьби. Такий відчай підкреслює самотність. Вона особливо загострюється, коли людина стикається з повнотою життя інших людей: «Навколо люди. Ближчать їх очі, тремтять їх голоси... Снує срібну нитку розум і золоту – серце, хвиля життя виходить з берегів, шумить і грає, – і коли до уст моїх торкається келих веселощів – я чую вже знайомий реквієм душі: – А ти самотній!.. Я плачу. З мого серця теж ллється струмок в море людського горя. І хоч тепла рука моя простягнена для дружнього стиску там, де його треба, хоч душа моя розкрита для чужого горя, як квітка для роси, а проте... А разом з тим – я чую – встає з глибини, як вічне прокляття: – Ха-ха! Ти все ж самотній! [3, с. 120]».

Та мислитель бачить вихід не в простому спогляданні, а в постійному пошуку свого місця в цьому житті. В «Intermezzo» він знову повертається до проблеми втомленості душі і самотності, одну з причин якої бачить в поглинанні власного «я» проблемами інших людей, тому душа постійно прагне сховатися в собі, відокремитися від інших. «Бо життя безупинно і невблаганно іде на мене, як хвиля на берег. Не тільки власне, а і чуже. А врешті – хіба я знаю, де кінчається власне життя, а чуже починається? Я чую, як чуже існування входить в моє, мов повітря крізь вікна і двері, як води притоків у річку. Я не можу розминутись з людиною, я не можу бути самотнім [3, с. 132]». Мислитель пропонує знайти себе, з'єднавшись з природою, наповнитися її силою, спокоєм і красою: «Я тут почуваю себе багатим, хоча нічого не маю. Бо поза всякими програмами і партіями – земля належить до мене. Вона моя. Всю її, велику, розкішну, створену вже, – всю я вмещаю в собі. Там я творю її наново, вдруге, – і тоді здається мені, що ще більше право маю на неї» [3, с. 240]. Але людина, за переконанням Коцюбинського, не може лишатися одна, вона все одно повертається до людей, як і герой його оповідання.

Висновки. Екзистенціалізм Михайла Коцюбинського є життєствердним, він далекий від західного песимізму; навіть в умовах соціальних негараздів, мало освіченості його герої зберігають людяність, оптимізм, волю до життя. Мислитель визначає основні принципи існування особистості на прикладах простих людей, а не героїв. Пошук сенсу життя і свободи він наповнює конкретикою дії, спілкуванням з природою і людьми, оцінкою рівня духовності особистості.

Список використаної літератури

1. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство / А. Камю; Пер. с фр. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: lib.ru/INPROZ/KAMU/chelovek_buntuyushij.txt
2. Коцюбинський М. М. Твори в трьох томах. – Том перший. – Оповідання, повісті (1891-1900) / М. М. Коцюбинський. – К.: Дніпро, 1979. – 315 с.

3. Коцюбинський М. М. Твори в трьох томах. – Том другий. – Оповідання (1901-1909) / М. М. Коцюбинський. – К.: Дніпро, 1979. – 286 с.
4. Коцюбинський М. М. Твори в трьох томах. – Том третій. – Повісті, оповідання (1910-1912). Статті. Листи / М. М. Коцюбинський. – К.: Дніпро, 1979. – 374 с.
5. Супрун А. Г. Проблема людини в контексті розвитку української екзистенційної традиції // Мультиверсум. Філософський альманах. – К., 2008. – Вип. 74. – С. 94-103.
6. Юркевич П. Д. Философские произведения / П. Д. Юркевич. – М.: Мысль, 1990. – 276 с.
7. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; Пер. с нем. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/files.php?f=pf.

Одержано редакцією 20.10.2014

Прийнято до публікації 14.12.2014

Аннотація. *Деркач Ж. В. Экзистенциальные мотивы в творчестве Михаила Коцюбинского.* В статье сделан анализ философских взглядов украинского писателя и мыслителя М. М. Коцюбинского, показана экзистенциальная направленность его взглядов, проведены параллели между основным содержанием экзистенциализма Коцюбинского и концептуальными положениями этой философии на Западе: о смысле человеческой жизни; свободе; бунте личности и проблеме абсурда существования, одиночества и страха; связь человеческой сущности с природным миром; поиск духовного покоя. Позиция мыслителя преломляется через особенности украинского характера. Он показывает, что в украинца вера в лучшую жизнь, благородство есть неотъемлемой частью нашего менталитета. Мыслитель восторгается не только духом, но и добротой украинцев, готовых всегда помочь ближнему. По-новому он подходит и к проблеме страха, который, с одной стороны, побуждает человека к плохим поступкам, а с другой – оправдывает их, поэтому выступает альтернативой благородству, трудолюбию, бескорыстности человеческого поведения. Проблему одиночества также наполняет новым содержанием, определяя уединение человека как способ познать себя, восстановить духовные силы. Михаил Коцюбинский – мастер пейзажа, раскрывая красоту и величие природы, пропускает через нее все переживания человека.

Ключевые слова: экзистенциализм, личность, общество, свобода, смысл жизни, духовность, отчуждение, абсурд, одиночество, страх.

Summary. *Derkach Zh. V. Existential themes in work of Mykhailo Kotsiubynsky.* In this paper the author gives an analysis of the philosophical views of Ukrainian writer and thinker M. M. Kotsiubynsky. It is shown the existential orientation of his looks and it is conducted the parallels between the main content of Kotsiubynsky's existentialism and the conceptual principles of this philosophy in the West: the meaning of human life; freedom; revolt of the individual and the problem of the absurd existence, loneliness and fear; relation of human nature with the natural world; search of spiritual peace. The position of the thinker is refracted through the features of the Ukrainian national character. He shows that in the Ukrainian the belief in a better life, nobility is an integral part of national mentality. Thinker admires not only the spirit but also the kindness of Ukrainians who are always ready to help his neighbour. In a new way M. Kotsiubynsky considers the problem of fear, which on the one hand, encourages people to bad actions, and on the other – justifies them, so is an alternative to the generosity, hard work, unselfishness of human behaviour. He also fills with a new content the problem of loneliness, defining a human solitude as a way to know herself, to restore the spiritual forces. M. Kotsiubynsky – master of the landscape. He revealing the beauty and grandeur of nature passes through it all human experiences.

Key words: Existentialism, identity, society, freedom, meaning of life, spirituality, alienation, absurdity, loneliness, fear.

УДК 1:572:130.2

О. В. Скалацька

ФІЛОСОФСЬКА КАТЕГОРІЯ «ЧАС» У ПРОСТОРІ МОДИ

Розглядається місце філософської категорії «час» у просторі моди. Простежується ретроспектива онтологічних підвалів часу у різноманітних формах моди. Акцентується увага на давньогрецькій етимології поняття «час» як вічного та тривалого. Аналізується трансформація первинного сенсу поняття «час» та формування нових моделей, що набули поширення у філософії